

Рецензия

на дисертацията на **Валентин Константинов Калинов**

на тема „**Места на истината в полето на психоанализата**”

за придобиване на образователната и научна степен „доктор” по

професионално направление 2.3. Философия (*Съвременна философия*)

от проф. д-р Хараламби Паницидис

Валентин Константинов Калинов е роден на 4 февруари 1992 г. Магистър по философия на СУ „Св. Кл. Охридски” от 2016 г. Зачислен е като докторант към катедра *История на философията* при СУ „Св. Кл. Охридски” през 2016 г. по професионално направление 2.3. Философия (*Съвременна философия*) с тема: „Места на истината в полето на психоанализата“.

Общият брой на научните публикации на Валентин Калинов е 17. Под печат са две статии по темата на дисертацията. Това са статиите *Психоанализата пред въпросите на истината*, в: Тодоров, О. (съст.). *Векът на психоанализата*, С., Колибри, 2019 и *Да живееш с призраци. Психоанализата като призракология*, в: Шехада, И., Узунова, Д., Йорданова, Кр. (съст.). *Травмата – литературоведски и философски контексти*, С., УИ „Св. Климент Охридски”, 2019. Изнесъл е 18 доклада на научни конференции.

Документацията по защитата е пълна. Приложени са изискваните от закона допълнителни справки.

Текстът на дисертацията е в обем от 402 страници, състои се от въведение, три глави (части) и *postscriptum*. Библиографията наброява 157 заглавия, от които 53 на български и 104 на английски, френски и италиански език, използвани непосредствено в работата върху текста.

Самостоятелен и ерудиран текст. Целите и методологията на изследването са ясно артикулирани. Тематичното поле е добре премислено и удържано като цяло, макар че самото цяло, не мога да избягам от една подобна констатация, трудно се самоудържа

като такава при неговото внимателно четене. В текста на Валентин Калинов присъства всичко, което е прочел и върху което е мислил досега по тази тема. И не само това. „Всичкото“ това, с всичката сила на своето реторично вдъхновение и внушение, подсказва, че то не би търпяло каквото и да било критично отношение спрямо себе си, което достатъчно ясно е формулирано в postscriptum/a на дисертацията. Оценката на подобен текст изисква дистанциране от него. Самото дистанциране е вече не само имплицитна, но и експлицитна критика спрямо текста, а не спрямо автора, който го е създал. Самият автор, ако ми позволите тази шега, може и да продължава да бъде симпатичен.

Ще си позволя една предварителна бележка. Който желае, може да я постави и под линия. Навремето Троцки беше изтървал фразата, че при социализма всичко е възможно. Мисля, че не би възразил, ако беше жив, и срещу едно допълнение към тази своя теза – че и при психоанализата всичко е възможно.

Що се отнася до проблема за истината в психоанализата, то всички теоретици и практики (психо)аналитици (от най-известните до най-безизвестните) се въртят в бясно темпо като дервиши в транс, само и само по някакъв начин и отнякъде да я разберат или тя да ги осени с разбиране.

Във въведението, озаглавено *Психоанализата пред въпросите на истината*, са изведени и интерпретирани основни топоси и шест въпроса, които според автора достатъчно добре очертават „мисленето за истината в полето на анализата“ (с. 5), а и сферите на неговите разсъждения в следващите глави на дисертацията. Прави впечатление, че тези топоси или места, по своята формулировка, се различават от другите места или топоси на истината, така както те са формулирани и анализирани в трета част. Какво имам предвид. Ето я структурата на топосите във въведението:

- „истината е средство за постигане на цел; тя служи за едно сътворение, момент е от някаква телеология и участва в някакво събитие – в създаването на ново пространство на възможности. Истината, иначе казано, е едно от изначалните названия на човешката свобода.” *Доколко подобна теза може да бъде удържана единствено в контекста на психоанализата? Ако истината е средство, то ние би трябвало вече да знаем какво е това средство, за да можем да го използваме.*

- „истината бива (пре)откривана и въвлечена в пределите на преживяването, получавайки екзистенциална валентност.” *Отново трябва да имаме знание за преоткриването и въвлечането в пределите на преживяването.*
- „отпадането от истината е причина за страданието на субекта. *Отпадаме от нещо, което познаваме.*
- „истината е незаменима, и заедно с това – болезнена, т.е. истината говори тъкмо там, където е най-малко очаквана – там, където се страда.” *Как знаем защо истината е незаменима, ако не знаем кое е това, което е незаменимо?*
- „истината е несводима до рационализацията и интелектуалното познание: порядъкът на смисъла, такъв, в какъвто разумът поддържа своята самотъждественост, е неспособен да обхване – нито да задържи – истинното.” *Нека приемем, че тази теза е някак съвместима с психоаналитичната процедура.*
- „истината е някак неназовима, по-лесно е значението ѝ да бъде предоставено на някакъв тривиален смисъл, отколкото да бъде дефинирана: виждаме как тя се представя като сърцевината на аналитичното усилие, но същевременно липсва дори най-беглият опит тя да бъде точно определена: като какво, как и защо тя се дава и остава на разположение в анализа.” *Смятам, че тази теза също е релевантна към полето на психоанализата, но последните две са в противоречие с първите четири. Веднъж знаем истината, макар това да не се казва директно, след това не я знаем, което се твърди непосредствено. Има ли връзка между тези шест топоса?*

От друга страна, местата (или топосите) на истината са формулирани в трета част по следния начин: „Истината: едно място“, „Истината: едно желание“, „Истината: един нонсенс“, „Истината: един призрак“, „Истината: един разказ“, и ако прибавим към тях заглавието на параграфа от част трета „Истината: едно събитие“, то отново получаваме шест топоса, които не само по своя изказ, но и по своето съдържателно интерпретиране се различават от предходните.

По нататък, по отношение на въведението. Подзаглавието е „психоанализата пред въпросите на истината“. Неясно формулирано. Психоанализата ли е поставена на изпитание от въпросите на истината, на коя точно истина, или психоанализата има свои сметки за оправяне с отправяните към нея въпроси на истината? И пак. Коя е тази истина? Но ето ги и тези шест въпроса: „Въпрос първи: за истината, която отсъства“, „Въпрос

втори: за истината, която се смее“, „Въпрос трети: за истината, която може да ни докосне“, „Въпрос четвърти: за истината, която се е завърнала“, „Въпрос последен: за истината, която ни предстои“. Сами по себе си чудесно формулирани въпроси и изящно анализирани.

И сега вече задавам един, за мен, сериозен въпрос. В автореферата като основни понятия и фигуративни схеми са експлицирани следните: място-поле, субективация-историзация, онтологична матрица, формативна лакуна, трансформиране, неразпоредимост, суперпотенциалност, призрак-фантом, съпротива (с. 7). Отсъства понятието *истина*. Защо? От друга страна, в същия този автореферат ни се казва съвсем безапелационно, че „представеният текст *няма* за цел да създаде единна теория на истината в психоанализата. Неговата пределна цел се заключава само в това да опише, но в не по-малка степен и да конструира в определена концептуална цялост – един набор от възможности, пътища и стратегии, които се заварват в полето на аналитичната работа“ (с. 7), че „представеният текст *няма* за цел да отговори на тривиални въпроси като „Каква е истината в психоанализата?“, „Има ли истина в психоанализата?“ и дори „Какво психоанализата казва за истината?“. По същество това ще рече, че текстът се отказва от стратегията на ултимативното дефиниране, присъща на някои философски разглеждания. Не желаем да се изказваме върху това *какво е* истината в психоаналитичното поле, нито претендираме да разкриваме някаква предполагаема нейна същност“ (с. 8). Тогава, питам се и питам, защо това понятие присъства почти на всяка страница в текста?

Ще си позволя и една реплика към начина на изложение. В текста отчетливо се забелязват два пласта или два жанра на изказ. Единият е собствено теоретичното изследване – дисциплинирано и последователно удържащо както философския, така и психоаналитичния дискурс. Другият е литературно-екзистенциално му обговаряне, което се приплъзва в него, като на места излишно утежнява, дори раздува изложението с риск да се дебалансира собствено теоретичните експликации на автора. Но, както казва Хераклит, характерът е съдба.

В част първа, озаглавена „Genesis“, акцентът е поставен върху психоаналитична интерпретация на философски концептуализации на проблема за истината. Интересен момент в тази връзка е реконструирането в параграф първи „Истината: един сън“ на Декартовото *cogito* именно в този контекст. Анализът е фокусиран върху трите сънища,

сънувани от Декарт през нощта на 10 ноември 1619 г. Според автора те играят съществена роля в „драматургията на производството на картезианската истина” /с. 45, дисер./, доколкото техен „централен мотив е изборът, намирането на пътя, който трябва да бъде следван” /с. 58/. Във втори параграф „Истината: една лакуна” се повтаря същата процедура с Мамардашвили и неговия опит за обосноваване на тезата за възможността или по-скоро необходимостта от една неklasическа рационалност. Отстоява се тезата за безспорната принадлежност на психоанализата към неklasическата рационалност, поради което, „ако може да се говори за истина в това поле, то тя ще бъде търсена отвъд самореферентността на субекта и отвъд способността му за пренос на наблюдението по всички посоки на някакво еднородно пространство. Тя ще сочи, най-напред, не към тъждествеността между битие и съзнание, съзнание и самосъзнание, а към луфтовете между тях, към не-зацепванията, които са постоянно в състояние на възникване и префигуриране и по този начин оставят възможност за изграждане и поддържане на друг тип познавателни, и онтологични отношения”. /с. 73/ В трети параграф „Истината: четири линии на разлом” става дума за четири епизода от историята на психоанализата, за четири липси, концентриращи в себе си невидими проблематики и контексти, за четири момента на „отваряне” на несъзнаваното, които изкривяват самата теория и минират основите на рационалната ѝ систематика, за четири кризи, в които се разкрива някаква опасност, но и една възможност за преценка и преоценка: това са места, където, с други думи казано, психоаналитичният дискурс „поддава”, оголва се в своята най-голяма слабост, в най-непосредствената си (научна, епистемологична и т.н.) незащитимост.” /с. 104-105/ За плътността на анализа в тази част допринася не само елегантната драматургия на разказа за основополагащи за психоанализата теми, но и изключително доброто познаване на авторите, чиито текстове са включени в интерпретативните рефлексии на Калинов.

В част втора Methodos и част трета Telos акцентът е поставен по-скоро върху философско-екзистенциална интерпретация на възлови места на истината в контекста на психоанализата. По-конкретно, това са: желанието, нонсенсът, призракът и разказът. Мисля, че опитът те да бъдат осмислени в тяхната взаимовръзка е един от централните приноси на представения текст. Изградената обща концептуална рамка позволява необходимата системност и кохерентност при разгръщането на интерпретативните експликации на автора и му позволява да покаже, както той самият се изразява, „една

съдържателна детерминация на истината в полето на психоанализата”/с. 34, автореферат/.

Независимо от критичните бележки текстът на дисертанта притежава несъмнени достойнства, които не бива да бъдат пренебрегвани.

Нямам съвместни публикации с Валентин Калинов.

Авторефератът е добре структуриран и достатъчно ясно представя основните постижения на дисертационния труд. Самооценката за приносните моменти е изложена в 3 пункта. Смятам, че така, както са формулирани, показват самостоятелния и творчески характер на дисертационния труд.

Заклучение.

Като имам предвид спецификата на темата, разработена от различни гледни точки с впечатляващо добро познаване и аргументирано, критично отношение към релевантните изследвания, както и посочените в рецензията приноси, убедено препоръчвам на уважаемото жури да присъди на Валентин Константинов Калинов образователната и научна степен „доктор по философия”.

София, 08.10.2019 г.

Подпис:

/проф.д-р Х. Паницидис/

